

Comunitatea de Avere din Caransebeș și activitatea turistică pe teritoriul fostei granițe militare bănățene

Laurențiu Ovidiu Roșu

Comunitatea de Avere a fostului Regiment grăniceresc româno-bănățean nr. 13 din Caransebeș a luat ființă în anul 1879, datorită necesității de administrare a celor circa 250.000 iugăre cadastrale de păduri, pășuni, goluri de munte sau teren neproductiv primite în schimbul servituților forestiere, de care beneficiaseră locuitorii celor 94 de comune foste grănicerești în perioada confiniului militar.

Deviza sub care comunitatea a funcționat a fost ridicarea materială și culturală a localităților graniței militare. În acest sens, pe lângă alte activități economice, sociale, școlare, culturale sau spirituale instituția s-a implicat activ în promovarea și în dezvoltarea turistică a zonei.

Dintre cei care au fost impresionați de frumusețile zonei și și-au lăsat impresiile pentru posteritate s-au numărat: Evlia Celebi¹, Miron Costin², Dinicu Golescu³, Vicențiu Babeș⁴, Johann Kaspar Steube⁵, Josseph Dorner⁶, Domenico Sestini⁷, Baronul Ignaz von Born⁸, H. L. Sazerac⁹ sau Ulysse de Marsillac¹⁰.

Inginerul silvic C. Negrei, aflat în slujba comunității, și-a publicat în ziarul "Viitorul Graniței" impresiile unei scurte călătorii, de doar două zile, prin zona Văii Almăjului, în care fusese însoțit de către președintele Ilie Orzescu și de către directorul silvic Al. Balaș:

"Iablanița. Strada e curată, cu case frumoase, care la prima vedere mărturisesc o bunăstare a proprietarilor. Două i-ar fi năcazurile: coastele sterile, puternicile mase de nisip și pietriș, ce se înalță în spatele satului, ca un loc părăsit, fără vegetație, și albia nefericită, lată, împietrită a râulețului, ce răpește mult teren din cel ce s-ar putea cultiva. Fără a griji de regularea cursului apei și

¹ *Călători străini despre țările române*, vol. 6, București, 1976, p. 694-696.

² I. D. Suci, *Unitatea poporului român – Contribuții istorice bănățene*, Timișoara, 1980, p. 52-53.

³ *Dinicu Golescu prin Banat*, "Analele Banatului", I (1928), p. 76-77.

⁴ Liviu Groza, *Restituiri istorice*, Lugoj, 1994, vol. 2, p. 75-76.

⁵ Johann Kaspar Steube, *Nouă ani în Banat*, Timișoara, 2003, p. 33-48.

⁶ L. Groza, *Contribuții la istoria Regimentului de graniță româno-bănățean Nr. 13 din Caransebeș*, III, Lugoj, p. 61-68.

⁷ Dan A. Lăzărescu, *Imaginea României prin călători*, București, 1985, I, p. 228-229.

⁸ *Ibidem*, p. 240-246.

⁹ Simona Vărzaru, *Prin Țările Române – călători străini din secolul al XIX-lea*, București, 1984, p. 124.

¹⁰ *Ibidem*, p. 127-129.

întărirea țărmurilor, drumul Bozovicului, săpat și azi nu departe de sat, va fi spălat pe o distanță mare și neputându-i muta corpul mai spre deal din cauza terenului cu pante mari, pentru a fi practicabil va trebui să se construiască un pod cu foarte mari spese.

Mai în sus, drumul e greu, neîngrijit cu gropi, eșarpe fără nici un rost.

Calva e amarul Almăjului, ținutul părăsit de Dumnezeu, urât și blestemat în sărăcia lui.

De la cotitura drumului, din dreptul Moarei lui Cloșan se desface o vale fertilă, bine cultivată – afară de gorunul răspândit pe coaste, ciuntit fără milă de frunze și crăci pentru procurarea de nutremânt.

Încet, mai departe se prezintă colinele Breazovei sau Borlovenii Noi, îngrijite și ca pășune și ca teren cultivabil. Intrăm în sat. O stradă drăguță, foarte curată, ne dă prima icoană a hârnicii vestite din Almăj.

Primul popas – în casa vrednicului preot dl. Traian Călțun. Ce am văzut în interior m-a plăcut surprins. Aranjamentul, măsa, covoare cu atâtea motive românești, că simțeam în acel aer curat sufletul cald al românului, ce și-a păstrat legea cu sfințenie și cerbicie, veacuri întregi contra violenței politice de asuprire maghiară.

După Prigor se deschide larg și foarte frumoasă adevărata vale a Almăjului în formă de elipsă, înconjurată din două părți de cunune de munți. Mai înspre partea dreaptă curge încet Nera, ce de câteva ori a fost ne bună și a distrus multă trudă, muncă și bogății. Sub poalele dealurilor din dreapta Nerei se întind rând pe rând: Borlovenii Vechi, Pătașul, Prilipeșul, Bozovicul, Lăpușnicelul, Mocerșul. În stânga sunt ascunse sub deal Gherboveșul, Bănia, Rudăria, Șopotul Vechi și în mijlocu spre apus se desfată una din cele mai frumoase comune din Almăj – Dalboșeșul.

Caracteristica întregului ținut e cultura pământului, rațională, superioară tuturor ținuturilor din graniță și cultura de toată lauda a prunilor, ce formează adevărate păduri. Acum înțeleg vorbele pline de mândrie rostite de fi Almăjului că sunt bogați la ei acasă.”¹¹

O altă perspectivă asupra spațiului bănățean îi aparține lui Dumitru Imbrescu:

“Banatul văzut din tren, sau din automobil, se aseamănă puțin cu adevăratul Banat. Prin geamul mașinii, ori al vagonului, ochi-ți alunecă și nu rețin decât lucrurile care te izbesc îndeaproape și, de cele mai multe ori, pe cele ce scapă de sub stăpânirea vitezei. Dincolo de confortul canapelei și abia în dosul geamului se pot cunoaște adevăratele frumuseți naturale ale Banatului.

Pentru drumețul îndrăgostit de firul potecilor ce duc spre nebănuite fâgașuri de viață omenească, pe coame de dealuri, dantelate cu livezi de pruni și de meri, pe văi închise între șiraguri de munți, prin păduri desprinse dintr-o dumnezeiască veșnicie, prin poeni dosite de înălțimi sălbatice și peste tot pe

¹¹ “Viitorul Graniței”, 14 decembrie 1924, Caransebeș, an I, nr. 4, p. 2.

unde îl plimbă pașii săi de răscolitor al naturii. Banatul, este cu totul altfel decât cel descris în cărți și de cel pe care îl vedem deseori, din fuga mașinii sau a trenului.

Unitatea geografică pe care noi o numim Banat, supusă, în cursul istoriei, la toate încercările de dominare străină, a prezentat încă din îndepărtatele vremuri o mare valoare termală și turistică. Băile Herculane erau cunoscute încă din timpul Romanilor ca fiind așezate lângă Ad Mediam, adică lângă Mehadia de azi, deasupra căreia, pe vârful unei stânci, străjuiesc încă, dominând vremurile și vicisitudinile lor, rămășițele unei cetăți romane.

În timpurile de demult, Băile Herculane au servit drept reședință termală pentru familia domnitoare. Și nu o dată cred, sufletul romantic al acestor vizitatori va fi fost cu desăvârșire stăpânit de frumusețea munților românești, care străjuiesc valea scăldată de svăpăiața vale a Cernei.”

Pe lângă cele de mai sus autorul acordă o atenție aparte localității Cornereva:

“Satul, răvășit pe o mare întindere de păduri, e așezat pe un teren plin de stânci și locuitorii lui, ciobanii de cea mai notorie viață ciobănească, stau mai mult de jumătatea anului cățărați, cu oile și câinii lor, pe coclaurile și înălțimile Țarcului, unde au deseori de furcă cu urșii dormici de a vizita noaptea adăposturile vitelor. De aceea, prevăzători și obișnuiți cu astfel de vizite nocturne, ciobanii fac focuri mari în jurul turmelor, iar câinii, de proporții similare cu cei nepoștiți, stau credincioși de strajă lângă stăpâni și lângă oi. Pădurile Țarcului răsună din primăvară până în toamnă de talăngile pălcurilor de oi ale cornerevenilor. Viața în sat peste vară e liniștită și însuflețită numai de copii și femei, pentru că bărbații care nu sunt plecați pe munte cu oile, sunt plecați în pădure la lemnărit, care alături de ciobănie, e una din îndeletnicirile de căpetenie ale acestor oameni, care s-au legat tovarăși de viață cu liniștea munților și murmurul pădurilor, ducându-și existența între muncă și cântec.”¹²

În anul 1922, în baza unui permis primit de la Oficiul pretorial Orșova, șeful Ocolului Silvic Orșova al Comunității de Avere, inginerul silvic Petru Mihalescu, relua căutările începute în peștera veteranilor din Cazane, pentru a aduce la lumină comoara care se credea că fusese îngropată acolo în anul 1776 de către turci, căutările fiind impulsionate de găsirea unui plan al acesteia în peșteră¹³.

Important de menționat sunt excursiile de studiu pe teritoriul Comunității de Avere, în sprijinirea cărora aceasta s-a implicat activ.

În anul 1922, G. Vâlsan, directorul Institutului de Geografie, membru al Academiei Române, printr-o scrisoare mulțumea Comunității de Avere din

¹² Dumitru Imbrescu, *Popasuri bănățene*, București, 1939, 4, p. 17.

¹³ “Grănicerul Banatului”, Orșova, 12 februarie 1922, an I, nr. 1, p. 2.

Caransebeș pentru sprijinul pe care l-a dat excursioniștilor, de sub îndrumarea profesorului Emm. de Martone¹⁴.

Această călătorie a fost resimțită la un alt nivel în viața grănicerului simplu. Spre exemplificare, locuitorul Ion Drăghicescu din Bogăltin a cerut comitetului Comunității de Avere din Caransebeș o despăgubire pentru calul mort în timpul excursiei menționate și a primit suma de 2.500 lei¹⁵.

În 3-5 iulie 1923, elevii Școlii Superioare de Silvicultură din București au poposit în Caransebeș. Comitetul, în ședința sa din 12 iunie 1923, a decis primirea și găzduirea excursioniștilor, pe cheltuielile Comunității de Avere¹⁶.

La începutul aceluiași an, a avut loc excursia Institutului Pasteur din Cluj. După încheierea acesteia, codreanul Pavel Câmpeanu a solicitat și primit înapoi cheltuielile, pe care le-a avut cu acest prilej, în valoare de 320 lei¹⁷.

Tot în categoria călătoriilor de cercetare se încadrează și vizita consilierului Petru Antonescu, profesor al secției silvice din cadrul Școlii Politehnice București, din vara anului 1930. Însărcinat de "Comisia Dunăreană" să studieze exploatarea de păduri din bazinele apelor ce formau afluenții Dunării și ai Tisei, care izvorau din "pământul românesc", a fost ghidat de către personalul silvic al Comunității de Avere în călătoriile sale pe teritoriul fostei granițe bănățene¹⁸.

În festivitățile organizate în perioada 5-7 octombrie 1936, Comunitatea de Avere s-a implicat în mod activ și, văzând că comitetul de organizare nu a dispus de fonduri suficiente, a aprobat achitarea cheltuielilor de 2.000 lei avute pentru întreținerea a 5 ziaști. De asemenea, ziaștilor G. M. Ivanov, I. Banciulescu și M. Lecca le-a fost aprobat câte un vagon de lemne de foc în mod gratuit¹⁹.

Pentru "Asociația grănicerească Traian Doda" din Timișoara a fost aprobată suportarea cheltuielilor în valoare de 13.304 lei, avute cu primirea și oferirea unei mese câmpenești în data de 21 iunie 1937, când 200 de membrii ai acesteia "s-au închinat la mormintele tuturor președinților, funcționarilor și frunțașilor grăniceri, care își dorm somnul de veci în Caransebeș."²⁰

Datorită specificului silvic al activității Comunității de Avere din Caransebeș, solicitarea "Societății Studenților Ingineri Silvici din București", luată în discuție în ședința Comitetului Provizoriu de Gestiune al Comunității de Avere din Caransebeș din 10-11 iulie 1936, a fost rezolvată favorabil, fiind încuviințată suma de 1 milion de lei, în vederea "desăvârșirii cunoștințelor de specialitate, prin practica de vară pe teren."²¹

¹⁴ D.J.A.N. Caraș-Severin, Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 2/1922, f. 5.

¹⁵ *Ibidem*, f. 13.

¹⁶ *Ibidem*, f. 31v.

¹⁷ *Ibidem*, f. 13v.

¹⁸ "Gazeta Oficială a Comunității de Avere", Caransebeș, 15 august 1930, an II, nr. 8, p. 3.

¹⁹ D.J.A.N. Caraș-Severin, Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 1/1934-1936, f. 133v.

²⁰ *Ibidem*, reg. 1/1934-1936, f. 69v.

²¹ *Ibidem*, reg. 1/1936-1938, f. 47v.

Dezvoltarea turismului “a fost îmbrățișat cu atâta căldură” de către conducerea comunității, după cum titra “Gazeta Oficială a Comunității de Avere” din Caransebeș²².

În acest sens, publicația făcea cunoscute celor interesați, în numerele din 16 iunie²³ și 4 august 1932²⁴, Caransebeșul și zona limitrofă Teiuș, ambele ridicate la rangul de “stațiuni climaterice”, astfel:

“Localitatea Teiuș se află situată la poalele munților și dealurilor din partea de vest și sud vest a orașului Caransebeș. Ea se întinde între hotarele satelor Rugi și Poiana, de care este despărțită prin frumoasa coamnă a Corcanei (450 m). La sud se mărginește prin dealurile de o rară frumusețe Ioanța și Stoenesti iar la nord sălbatica Valea Cenchii completează brăul încântător al stațiunii.

Stațiunea este deservită de linia principală București-Timișoara și linia secundară Subcetate. Toți vizitatorii se bucură de o reducere de 50% pe Calea Ferată.

Sezonul este pe întreg anul, vara oferind vilegiaturistilor o climă plăcută și lipsită de curenți, pe când iarna bogată în zăpadă, oferă sportivilor cel mai indicat loc pentru săniuțe și sky-uri.

Vila pension Popoff cu 22 camere și vile particulare în număr corespunzător, închiriate cu prețuri foarte reduse, stau la dispoziția tuturor dornicilor de odihnă. Restaurantele Popoff, Mimler, Lexman și al Plajei servesc mâncăruri gustoase și efine.

În ce privește distracțiile și sporturile, aici găsim o terasă cu muzică, terenuri de *tennis*, loc pentru popici și o plajă amenajată după ultimele cerințe. Timișul este un loc admirabil pentru pescuit. Pentru turiști ținuturile noastre oferă multe puncte de atracție. Se pot face în condițiuni plăcute excursii foarte frumoase la muntele «Țarcu» (2.110 m), la Muntele Mic (1.600 m), Turnul lui Ovid, la uzinele Recița, Ferdinand și Nădrag.

În chestiuni administrative, pentru informațiuni și pentru închirieri de camere se poate corespunda cu secretariatul Comisiunii locale climaterice pe adresa Ing. V. Jurca- Primăria Caransebeș.”

Prin hotărârea Comitetului Provizoriu de Gestiune al Comunității de Avere din Caransebeș din 12 ianuarie 1945, consilierul Simion Mageriu a fost delegat ca membru din partea instituției în componența Oficiului Local de Turism “Caransebeș-Teiuș”²⁵.

Numele “Teiuș” se leagă de pădurile de lei care odinioară se întindeau între localitatea Rugi și poalele Muntelui Semenic.

²² “Gazeta Oficială a Comunității de Avere”, Caransebeș, 15 septembrie 1933, an V, nr. 7, p. 3.

²³ *Ibidem*, Caransebeș, 16 iunie 1932, an IV, nr. 4, p. 4.

²⁴ *Ibidem*, Caransebeș, 4 august 1932, an IV, nr. 5, p. 4.

²⁵ D.J.A.N. Caraș-Severin, Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 2/1942-1946, f. 155v.

Existența viilor în dealul Teiușului a fost menționată în documente civile din perioada anului 1642, fiind strâns legată de transmiterea proprietății asupra acestora²⁶.

Începuturile Teiușului, ca spațiu de agrement, pot fi stabilite la începutul secolului al XX-lea. Până în acel moment, aici exista doar un modest restaurant, situat lângă izvor, în preajma căruia se adunau orașenii cu ocazia sărbătorii populare numită "Maial". Pitorescul loc, cu vile luxoase construite în diferite stiluri arhitectonice, își are istoria lui, care a început în jurul anului 1900, când, după moartea celor doi proprietari ai terenurilor, generalul Theodor cavaler de Seracin și căpitanul George Andreevici, urmașii acestora au vândut pământurile.

Omul care a dat importanță locului a fost farmacistul Filöp Müller. Acesta, fiind și președinte al Consiliului de Administrație al băncii "Noua Casă de Păstrare" din Caransebeș, a cumpărat întinse terenuri în zona Teiușului, pe care le-a parcelat și apoi le-a vândut celor interesați, cu condiția ca aceștia să construiască aici vile²⁷.

Încă din anul 1902, adunarea generală a reprezentanților comunității a decis să construiască două "case alpine", una pe muntele Cuntu, iar cealaltă pe Dragomir²⁸. Imobilele urma să fie folosite de către personalul silvic al instituției, dar și de iubitorii de drumeții.

Printre cei care au beneficiat de sprijinul Comunității de Avere a fost și Batalionul 11 Vânători de Munte din Caransebeș, care, în baza autorizației nr. 118/c.1931, pentru adăpostirea ofițerilor și a trupelor cu ocazia exercițiilor de alpinism, a construit o cabană pe Muntele Mic, pe cheltuiala sa, cu materialul lemnos și cu piatra pusă la dispoziție, în mod gratuit, de Comunitatea de Avere. Aceasta era în proprietatea Comunității de Avere, Batalionul 11 Vânători de Munte având doar drept de folosință asupra ei și obligația de a o păstra în stare bună.

"Clădirea cu lungime 21,80 m și lățime 6,32 m este o podoabă a munților noștri, în care, pe lângă camerele rezervate trupelor, e un despărțământ anume construit pentru plasarea personalului silvic al Comunității de Avere. Conducerea instituțiunei noastre a adus această jertfă înțelegând care este însemnătatea în special a instrucțiunii militare de alpinism de iarnă pentru trupele de munte, precum și pentru a da, prin asigurarea unui adăpost convenabil un avânt alpinismului și turismului atât de neglijat la noi și a da prilej amatorilor de a gusta din frumusețile pădurilor, râurilor și munților."²⁹

În Poiana Mărului, Casa Roșia a fost pusă la dispoziție în anul 1932 Direcțiunii Silvice pentru problemele de serviciu, dar putea fi folosită și de către funcționarii Comunității de Avere, în schimbul unei taxe de 10 lei de cameră pe zi³⁰.

²⁶ Costin Feneșan, *Documente medievale bănățene (1440-1653)*, Timișoara, 1981, p. 179.

²⁷ Liviu Groza, Mihail Rădulescu, *Legendă și istorie în Banatul grăniceresc*, Lugoj, 2004, p. 15-16.

²⁸ "Foaia Diecezană", Caransebeș, 24 martie 1902, an XVII, nr. 12, p. 5.

²⁹ "Gazeta Oficială a Comunității de Avere", Caransebeș, 27 septembrie 1931, an III, nr. 8, p. 3.

³⁰ Ibidem, 16 iunie 1932, an IV, nr. 4, p. 1.

În 27 iunie 1934, Consiliul de Administrație, la solicitarea Clubului Rotary din Timișoara, a aprobat în mod gratuit livrarea a 500 de bucăți de stâlpi de molid din pădure, având fiecare 7-8 m lungime și 16 cm diametru la capătul subțire, din lemnele atacate de carii și recoltate din pădurea de protecție Muntele Mic, pentru stâlpii necesari la instalarea telefonului la cabana societății de pe Muntele Mic³¹.

În același an, la solicitarea ing. Alexandru Andrei și dr. Isac Rădulescu de a li se permite construirea unei cabane pe Muntele Mic și de a primi lemnul necesar, Consiliul de Administrație a aprobat edificarea acesteia pe teritoriul Comunității de Avere și concesionarea terenului necesar pe 20 de ani în schimbul unei taxe de 20 de lei pe an. La încheierea perioadei de concesionare, cabana trecea în proprietatea Comunității de Avere. Piatra și lemnul de construcție puteau fi întrebuințate în mod gratuit³².

În 23 septembrie 1938, Consiliul de Administrație a aprobat cererea preotului maior Coriolan Buracu, fost președinte al Comunității de Avere, de a i se acorda un teren de 200 m² pe Muntele Semenic, în vederea construirii unei cabane de adăpost. Arendarea a fost aprobată pentru o perioadă de 10 ani, cu o taxă anuală de 50 lei/an, în locul fixat de către Ocolul Silvic Bozovici³³.

Asociația "Muntele Mic" a funcționarilor primăriei din Timișoara a solicitat în anul 1934 să cumpere o suprafață pe Muntele Mic, pentru construirea unei cabane și lemnele necesare pentru aceasta.

Comunitatea de Avere a aprobat vânzarea cu suma de 2.000 lei/jug. cad. și cu condiția de a i se pune la dispoziție o cameră în pavilionul respectiv. Pentru ridicarea cabanei, asociația putea achiziționa materialul lemnos cu 35 lei/m³ din arborii doborâți în urma atacului bostrichizilor din pădurea de scut de pe Muntele Mic³⁴.

În ședința Consiliului de Administrație din 3-4 octombrie 1938, a fost luată în discuție solicitarea Societății "Amic" din Timișoara de a achiziționa lemnele de foc necesare cabanelor. Cu acest prilej, s-a aprobat ca proprietarii de cabane de pe Muntele Mic să-și poată fasona combustibilul necesar, din doborâturile de vânt, din anul 1936, Seria P I, parcela 8, esența fag, iar drept contravaloare să predea Comunității de Avere 20% din materialul lemnos realizat la cabana "Cuibul nostru"³⁵.

În aceeași ședință, a fost refuzată cererea Liceului "Traian Doda" de a i se aproba, în mod gratuit, cantitatea de lemn de construcție pentru cabana pe care o construia pe Muntele Mic. Decizia Comunității de Avere a fost determinată de faptul că reprezentanții liceului nu au prezentat proiectul de construire a cabanei, din care să

³¹ D.J.A.N. Caraș-Severin, Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 1/1934-1936, f. 31v; "Gazeta Oficială a Comunității de Avere", Caransebeș, 1 iulie 1934, an VI, nr. 7, p. 5.

³² D.J.A.N. Caraș-Severin, Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 1/1934-1936, f. 30.

³³ *Ibidem*, reg. 1/1936-1938, f. 162v.

³⁴ *Ibidem*, reg. 1/1934-1936, f. 45.

³⁵ *Ibidem*, reg. 1/1936-1938, f. 167v.

rezulte cantitatea necesară, iar în apropierea “stațiunii climaterice” din munte nu mai exista material lemnos autorizat pentru exploatare, pădurea de protecție fiind diminuată prin atacul de insecte și doborâturile de vânt³⁶.

Cu aceeași ocazie, a fost aprobată cererea “Touring Clubului României” de a i se arenda 2 ha teren pe Muntele Nedeia pentru construirea unei cabane. Clubul a primit 300 m² de teren, pe o perioadă de 10 ani, cu o arendă de 50 lei/an³⁷.

Preotul maior Coriolan Buracu a solicitat, în ședința din 17 aprilie 1939, să i se aprobe 30 m³ fag pentru ridicarea cabanei de pe Semenice, care urma să fie utilizată de către echipele regale din jurul acestui munte. S-a aprobat cantitatea de 15 m³ lemne de construcție în mod gratuit și 15 m³ lemn de construcție cu taxă grănicerească³⁸.

În același an, a fost aprobat, în mod excepțional, un ajutor în valoare de 2.000 lei pentru tabăra străjerească de vară “Valea Mracuniei”, solicitat de Legiunea de străjeri Severin³⁹.

Utilizarea resurselor climaterice ale zonei grănicerești și de către împăduriții Comunității de Avere a fost unul dintre drepturile instituționale ale acestora.

Acest fapt reiese și din scrisoarea înaintată protopopului George Popovici din Lugoj de către Titus Hațeg, juristul Comunității de Avere, la data de 20 decembrie 1905:

“ [...] despre folosirea gratuită a băilor de către foștii grăniceri grăbesc a vă spune următoarele:

Dreptul foștilor grăniceri, care au trăit în comunioane de casă, la folosința gratuită a terenului, a băilor din graniță e bazat pe legea fundamentală de graniță din anul 1850. Acest drept nu s-a șters prin nici o lege, el stă și acum nealterat.

Prin legea 30 din 1873 s-au șters numai drepturile de folosire a grănicerilor în pădurile și alpii statului, dar pentru desfășurarea acestor drepturi de servitute, ce le aveau grănicerii în pădurile și alpii din graniță, ei au primit ½ din pădurile întregi din graniță și munții ce-i foloseau.

Prin urmare nici dreptul de folosire a băilor fără desdăunare din partea statului nu se poate șterge. Și după desființarea graniței în anul 1872 în contractul de arendă cu Tatartzy a fost recunoscut acest fapt, dar reînnoindu-se contractul nu s-a mai făcut în contractul nou pomenire de acest drept.

Nu încape îndoială că acest drept se poate solicita în caz de lipsa și pe calea legii [...].

[...] Eu public în «Banatul» o serie de articole, în care voiesc să luminez pe foștii grăniceri, pe cei împăduriți, despre drepturile lor, ce le au la

³⁶ *Ibidem*, f. 164.

³⁷ *Ibidem*, f. 175.

³⁸ *Ibidem*, reg. 1/1939-1940, f. 46v.

³⁹ *Ibidem*, f. 78v.

averea comună administrată de Comunitatea de Avere, respectiv de organele acesteia.”⁴⁰

Problemele legate de nerecunoașterea dreptului de folosire gratuită de către împăduriții Comunității de Avere a băilor din stațiunea Băile Herculane au fost discutate în cadrul adunării generale din 15 aprilie 1905:

“După cum e cunoscut onoratei adunări generale, comitetul a făcut în calea ilustrității Sale, Dlui comisar guvernial mai multe încercări pentru a esopera din nou îndreptățirea împăduriților Comunității de Avere de a se folosi gratuit de Băile Herculane, însă până azi nici un succes, decizând Excelența Sa D-l ministru de agricultură cu rescriptul dat în chestiunea aceasta sub Nr. 83014/1902 cum că locuitorii din fostul confiniu militar, n-au nici o îndreptățire legală de a se folosi gratuit de Băile Herculane.

Fiind comitetul subsemnat convins, cum că acest drept imprescriptibil personal a locuitorilor fostului confiniu militar garantat prin legea fundamentală din anul 1850 și neschimbat prin acele dispozițiuni legale, a fost ignorat numai din cauză că a fost interpretat greșit și gestiunea n-a fost de ajuns lămurită și fiind convins că îndreptățirea aceasta a locuitorilor din fostul confiniu militar sistat numai din vina fostului arendator, când băile acum se administrează prin însuși înaltul erariu, se vor restitui din nou și că vom putea esopera împăduriților Comunității de Avere adăpostiți în casa grănicerească din Băile Herculane favorul, a se folosi gratuit de băile populare publice, fără a se dezbate temelia juridică a acestei întrebări.

Reprezentanții Comunității de Avere îndrumă comitetul a sușterne din nou Ilustrității Sale D-lui comisar guvernial să intervenă la forurile competente, în cauza întrebuițării gratuite a băilor populare publice din partea împăduriților adăpostiți în casa grănicerească o rugare binemotivată petiționând restituirea favorului de care s-au bucurat locuitorii din fostul confiniu militar.”⁴¹

În baza ordinului comisarului guvernial nr. 107/E.1905, comitetul a decis să intervină pe lângă protopretorii din teritoriul Comunității de Avere pentru a pune la dispoziția acestei instituții “atestate de pauperitate cumulative” pentru fiecare comună, pentru a se putea interveni la Inspectoratul Băilor Herculane în vederea “întrebuițării grabnice a băilor populare publice pe seama împăduriților lipsiți de mijloace”⁴².

Deosebit de importantă este adresa comisarului guvernial prin care comunică hotărârea ministerială nr 58.440 din 4 august 1905, în conformitate cu care erau aprobate modificările în valoare de 800 coroane pentru instalarea unui “birt” în casa

⁴⁰ Idem, Colecția de documente, manuscrise și foi volante, dosar 174/1904-19010, f. 15-16.

⁴¹ Idem, Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 1/1906, f. 122.

⁴² *Ibidem*, f. 48.

grănicerească, dar și cheltuielile de 2.300 coroane cu planurile pentru ridicarea unui hotel în stațiune⁴³.

Construcția hotelului era un proiect îndrăzneț pentru Comunitatea de Avere. Acesta urma să aibă o suprafață de 1.600 m² și să coste 500.000 coroane.

“Localitățile restaurațiunii și ale cafănălei se proiectează pentru 300 oameni, iar hotelul cu 30 chilii mai mici de 12-20 m², 50 chilii mai mari de 20-36 m², precum și 6 locuințe cu chilii, 2 au câte 3 chilii, una cu 5 și una cu 6 chilii, apoi localitățile laterale și economia de lipsă”⁴⁴.

Cu toate diligențele depuse, construcția hotelului a fost începută abia de către o nouă generație de împăduriți, 31 de ani mai târziu.

Regulamentul pentru exercitarea drepturilor grănicerești din averea comună stabilea condițiile de utilizare a căminului grăniceresc din Băile Herculane.

Coproprietarii aveau dreptul să locuiască în acesta în limita locurilor disponibile cu plata taxelor fixate în tariful grăniceresc.

Căminul grăniceresc era deschis în fiecare an în perioada 1 aprilie-31 octombrie.

Distribuirea camerelor se făcea la cerere, de către Direcțiunea Silvică, cu prioritate coproprietarilor bolnavi.

Pentru camerele mobile, cererile trebuia să fie depuse cel târziu până la sfârșitul lunii mai, iar pentru celelalte cu cel puțin 14 zile înaintea termenului solicitat.

În termen de cel mult 10 zile de la data primirii avizului de aprobare, solicitantul era obligat a plăti la Direcțiunea Silvică taxele pentru cameră, iar la administrația caselor din Băile Herculane taxele de cură, muzică ș. a.

Coproprietarii primeau, în schimbul taxelor din tariful grăniceresc, pe lângă cameră: pat, lenjerie, încălzire, iluminat, curățenie și consultația gratuită a medicului Comunității de Avere.

În baza biletului eliberat de Direcțiunea Silvică, administrația Băilor Herculane acorda gratuitate sau reducere la băile termale în virtutea legii grănicerești din anul 1879, art. 50. Locatarii erau obligați a preda la plecarea din cămin inventarul camerei în bună stare, curat și fără lipsuri. Pentru lipsuri sau deteriorări răspundea personal și nu putea părăsi căminul până ce nu plătea valoarea integrală a pagubei constatate de către administratorul caselor din Băile Herculane.

Transmiterea către altă persoană a biletelor de camere, aprobate și eliberate de direcțiune, era interzisă. Cel care nu se prezenta în 48 de ore de la data fixată în bilet își pierdea dreptul pentru restul zilelor stabilite, iar taxele plătite nu mai puteau fi restituite.

⁴³ *Ibidem*, f. 59.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 63.

Bolnavii de tuberculoză sau de alte boli contagioase, precum și sugarii nu erau primiți în cămin.

Locatarii puteau utiliza bucătăriile comune, cu condiția respectării ordinii fixate de administratorul caselor din Băile Herculane. Ei erau obligați să respecte liniștea și ordinea. În camerele de dormit nu puteau intra cu cojoace sau cu alimente alterabile. La sosirea în cămin, acestea erau lăsate la magazie și erau luate la plecare.

Gunoii și alimentele alterate erau depozitate în lăzile destinate în acest scop, iar aerisirea zilnică a camerelor era obligatorie. Cei care nu respectau liniștea, curățenia și ordinea puteau fi îndepărtați din cămin fără nici un drept de reclamație⁴⁵.

În anul 1922, direcțiunea Școlii Normale de Învățători din Caransebeș a solicitat ca și profesorii neîmpăduriți să beneficieze de aceleași favoruri, la prețurile camerelor din Băile Herculane, ca și cei împăduriți. Cererea a fost respinsă datorită faptului că în “casele” Comunității de Avere nu erau suficiente locuri nici pentru împăduriți⁴⁶.

În anul 1930, Comunitatea de Avere deținea două imobile în Băile Herculane – “Casa grănicerească” și “Vila Comunității de Avere” – care erau puse la dispoziția doritorilor⁴⁷.

Consiliul de Administrație stabilea, în data de 15 aprilie 1930, următoarele prețuri pentru camerele care se închiriau:

- 30 de lei/zi pentru folosirea unui pat în camerele de oaspeți de la Direcțiunea Silvică și de la ocoalele silvice: Ohababistra, Teregova, Orșova și Bozovici;
- 30 de lei/zi de persoană pentru cabanele “Casa Roșie” din Poiana Mărului și Godiana;
- 40 de lei/zi în lunile mai, iunie și septembrie și 60 de lei/zi în lunile iulie și august pentru o cameră cu două paturi la Băile Herculane;
- 30 de lei/zi în lunile mai, iunie și septembrie și 40 de lei/zi în lunile iulie și august pentru o cameră cu un pat la Băile Herculane;
- 5 lei pentru un certificat eliberat în vederea cazării în camerele comune din Băile Herculane⁴⁸.

Împăduriții cazați în clădirile Comunității de Avere din Băile Herculane beneficiau și de o reducere de 15% la consumația din Restaurantul “Modern” (fostul restaurant “Schuller”) din Casa Grănicerească⁴⁹.

Pentru întreținerea “caselor” din Băile Herculane, Comunitatea de Avere a cheltuit: 13.293 lei în perioada 15 iulie-22 septembrie 1930⁵⁰, 10.622 lei între 12 mai și 4 iulie 1931⁵¹, 1.722 lei între 1 ianuarie și 1 mai 1932⁵², 2.444 lei între 1 mai și 31

⁴⁵ *Regulamentul pentru exercitarea drepturilor grănicerești din averea comună, Caransebeș, Nr. 36/1942, c. p. 4-5.*

⁴⁶ D.J.A.N. Caraș-Severin, *Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 2/1922, f. 40.*

⁴⁷ “Gazeta Oficială a Comunității de Avere”, Caransebeș, 31 ianuarie 1930, an II, nr. 1, p. 2.

⁴⁸ *Ibidem*, 20 aprilie 1930, an II, nr. 4, p. 1.

⁴⁹ *Ibidem*, 31 mai 1930, an II, nr. 5, p. 2.

⁵⁰ *Ibidem*, 20 octombrie 1930, an II, nr. 11, p. 1.

⁵¹ *Ibidem*, 15 august 1931, an III, nr. 6, p. 1.

iulie 1932⁵³ sau 6.996 lei între 1 august și 31 decembrie 1932⁵⁴, iar pentru investiții au fost cheltuiți 32.284 lei în anul 1930⁵⁵ sau 7.825 lei în anul 1933⁵⁶.

Unele spații din imobilele Comunității de Avere au fost închiriate și întreprinzătorilor. Este cazul lui Heinrich Marschall, care în anul 1932 a închiriat ospătăria “La omul sălbatec” din Teregova pe 5 ani, cu o chirie de 6.000 lei pe an⁵⁷, al lui Schuller Marton, care a închiriat ospătăria din casa grănicerească pe perioada mai 1917-aprilie 1922 cu o arendă de 2.200 lei pe an⁵⁸, al lui Alexandru Moruzzi și Roza Victorin, care au închiriat același local pentru perioada mai 1933-aprilie 1936 cu suma de 42.000 lei pe an⁵⁹, al lui Francis Roos, care a închiriat camera nr. 24 din casa grănicerească pentru perioada noiembrie 1932-noiembrie 1935 contra sumei de 3.000 lei pe an pentru o “prăvălie de brutărie” sau al lui Teodor Peia, “maestru păpucar”, care a închiriat camera 23 din casa grănicerească tot pentru perioada noiembrie 1932-noiembrie 1935⁶⁰.

Situația dificilă financiară, prin care a trecut instituția în perioada crizei economice, este reflectată și în dotarea spațiilor turistice:

“Cu considerare la situația financiară generală, nici instituțiunea noastră nu se află astăzi în situația – că ori și cât am dori – să înscriem în bugetul nostru fonduri, pentru complectarea lîngeriei de pat și repararea mobilierului uzat. Prin urmare se atrage atenție tuturor grănicerilor, că toți aceia, care sunt nevoiți, ori doresc a beneficia de locuință, fie în camere mobilate, fie în cele comune, și cred a nu fi mulțumiți cu lîngeria, hainele de pat modeste, le stă în puțință a și le aduce de acasă.

Se atrage atenția încă de cu vreme, că pentru încurajarea aglomerațiunilor în camerele comune, adică că numai atâtea persoane să fie plasate, câte paturi sunt, certificatul de învoire se dă totdeauna, pentru un anumit pat din camera respectivă, care pat este numerotat și nu dă voie la folosința altui pat. Această măsură am ținut-o necesară, ca să nu se mai întâmple cazuri regretabile, că cei învoiți să fie siliți a dormi pe paviment.”⁶¹

Dorința de edificare a unui hotel în Băile Herculane a devenit realitate din anul 1937.

În raportul către adunarea generală din 26 februarie 1937 se spunea:

⁵² *Ibidem*, 4 august 1932, an IV, nr. 5, p. 1.

⁵³ *Ibidem*, 6 noiembrie 1932, an IV, nr. 6, p. 1.

⁵⁴ *Ibidem*, 28 ianuarie 1933, an V, nr. 1, p. 2.

⁵⁵ *Ibidem*, 20 aprilie 1933, an V, nr. 4, p. 1.

⁵⁶ *Ibidem*, 1 octombrie 1933, an V, nr. 8, p. 2.

⁵⁷ *Ibidem*, 4 august 1932, an IV, nr. 5, p. 1.

⁵⁸ D.J.A.N. Caraș-Severin, Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 1/1917, f. 34.

⁵⁹ “Gazeta Oficială a Comunității de Avere”, Caransebeș, 27 aprilie 1933, an V, nr. 4, p. 3.

⁶⁰ *Ibidem*, 6 noiembrie 1932, an IV, nr. 6, p. 1.

⁶¹ *Ibidem*, 27 februarie 1931, an III, nr. 1, p. 2.

“Consiliul de Administrație, în dorința de a mări patrimoniul Comunității de Avere, atunci când împrejurările economice și financiare îi permit, având în vedere că casele ce Comunitatea de Avere are în Băile Herculane din cauza vechimii lor, pe lângă că au devenit insalubre, au devenit și absolut improprii scopului, neputând adăposti nici măcar un număr minimal de grăniceri, care își caută sănătatea, ori recrearea, deficitare din cauza multor reparațiuni, pe care le reclamau, an de an am ajuns la convingerea că starea de acolo trebuie curmată.

Băile Herculane este o stațiune balneară de prim rang din punct de vedere european, fapt ce asigură o rentabilitate deosebită clădirilor de acolo și s-a hotărât, sub rezerva Dvs, construirea unui hotel mare și modern, pe locul casei grănicerești, cu scopul, ca, după ce va fi amortizat să aducă un venit constant bugetului Comunității de Avere. Considerând că stabilimentul destinat până acum uzului grăniceresc este absolut nesatisfăcător și impropriu cerințelor elementare de igienă și unui confort minim, tot sub rezerva aprobării Dvs a hotărât ca edificiile actuale să le transforme și să le amplifice în așa fel, ca să putem da uzului grăniceresc un cămin potrivit scopului ce se urmărește.”

Pentru alegerea proiectului hotelului, Comunitatea de Avere a publicat un concurs, având ca premiu 15.000 lei, urmărindu-se și studierea plasării hotelului și a utilizării terenului disponibil.

În concurs au fost luate în discuție 7 proiecte, “fiecare reprezentând câte o construcție modernă și frumoasă”, însă Consiliul de Administrație a premiat lucrarea ing. arhitect Cornel Liuba, directorul Liceului Industrial din Timișoara, iar pentru definitivarea proiectului, pentru executarea anexelor necesare la obținerea autorizației de construcție de la minister, pentru ținerea licitației publice pentru darea în antrepriză, pentru realizarea devizului, a calculelor de rezistență, a caietului de sarcini și a controlului tehnic al lucrării a fost aleasă oferta arhitectului Ioan Precop din Arad. Acesta a cerut suma de 120.000 lei plătibili în 3 rate, mult mai mică decât cea de 264.000 lei cerută de către ing. arhitect C. Liuba sau față de suma prevăzută de lege.

Proiectul hotelului se compunea din: subsol, parter, 3 etaje și mansardă și “amintim că pe lângă sumele noastre disponibile, acesta e maximul de utilaj ce se poate da terenului și constituie maximul de folosință al capitalului investit”.

La subsol urmau să se găsească: pivnițele pentru restaurant și personalul administrativ, cazanele pentru calorifere, motoarele și spațiile în care urma să fie introdusă apa termală în cabine.

“La parter: restaurantul, cu vestibulul, holul, camere pentru portar, telefon, ziare, garderobă, administratorul hotelului, biroul salon, coafor pentru dame și pentru domni, lift, casă principală, scara personalului, birt economic cu 2 camere de locuit și WC pentru doamne și domni la toate apartamentele.

La etajele I, II și III erau proiectate în total 42 camere cu 2 paturi, baie, closet, etc, 24 camere cu un pat, conductor de apă pentru spălător, 6 camere de serviciu, 2 băi comune și 2 WC-uri pentru dame și domni.

La mansardă o locuință cu 3 camere, antreu, baie, closet, bucătărie, camere pentru servitoare și alimente, pentru restaurant sau administratorul casei, apoi 3 cabinete, 3 camere pentru personalul de serviciu, camere pentru depozitul obiectelor de inventar și uscat rufăria.

La toate cele mai de sus se va introduce apă rece și caldă și calorifer pentru încălzitul întregului hotel.”

Proiectul căminului grăniceresc cuprindea: subsol, parter, 2 etaje și mansardă. La subsol urma să fie situată spălătoria și baia cu dușurile, la parter bucătăria, sala de mese și sala de lectură. La etaje erau proiectate 8 dormitoare comune, destinate separat femeilor, bărbaților sau bolnavilor, 16 camere de închiriat mai ales intelectualilor grăniceri cu preț redus sau în mod gratuit și toaletele lor. La mansardă era o cameră pentru personal și pentru obiectele de inventar.

Hotelul, a cărui construcție era estimată la suma de 7 milioane lei, avea ca scop obținerea de venituri, iar căminul grăniceresc, al cărui cost se ridica la cca 600.000 lei, urma să fie pus la dispoziția grănicerilor cu preț redus sau în mod gratuit.

Bugetul pentru realizarea proiectelor amintite anterior cuprindea:

- 1,5 mil. lei, excedentul din bilanț depus la Banca Națională Lugoj;
- 3 mil. lei, obținuți din vânzarea a 13.000 m³ gorun, vânzare aprobată de Ministerul de Domenii direct pentru acest scop și din care o jumătate era depus deja la Banca Națională Lugoj;
- 1,7 mil. lei, răscumpărarea de către U.D.R. a cantității de 750 vagoane lemne de foc disponibil din pădurea Pleșiva;
- 900.000 lei, valorizările de molift angajate;
- 900.000 lei, sumă aflată în depozit la Comunitatea de Avere, obținută din vânzarea de ocupațiuni și terenuri;
- 250.000 lei, alte creanțe sigure la buget.

În total: 8.250.000 lei⁶².

Pentru supravegherea lucrărilor de la hotel a fost constituită o comisie formată din:

- Gh. Popoviciu, Ioan Duicu și Mihail Feneșan, în luna iunie,
- Virgil Musta, Constantin Giurginca și Gh. Bona, în luna iulie,
- Virgil Musta, Matei Armaș și Mihail Șuveliu, în luna august 1937.

Președintele și directorul Comunității de Avere aveau drept de control permanent, conform cu caietul de sarcini⁶³.

⁶² D.J.A.N. Caraș-Severin, Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 1/1936-1938, f. 44-45.

⁶³ *Ibidem*, f. 60.

Consiliul de Administrație a solicitat Serviciului Tehnic al Casei Școalelor un specialist pentru verificarea calculului betonului armat de la construcțiile din Băile Herculane⁶⁴.

Proiectul hotelului, care urma să fie construit fără acoperiș, în stilul modern, după sistemul Bloch, a fost depus la Oficiul Național Central de Turism care l-a respins “pe motivul că stilul nu cadrează cu stațiunea Băile Herculane și ne-a îndrumat în alegerea unui alt stil”. Datorită acestui fapt a fost ales un proiect în stil românesc, cu fațadă bogată și încărcată cu cerdacuri și balcoane, fiind necesară o supradimensionare a zidăriei și a lucrărilor de beton armat și cu acoperiș adaptat la stilul românesc.

Începându-se lucrările au apărut inconveniente la fundație:

“ [...] La lucrarea terasamentului am întâmpinat noi dificultăți, [...] blocuri mari, compacte de stâncă, care au necesitat dislocări costisitoare, prin folosirea dinamitei. În față am găsit un subsol prevăzut cu umplutură și cu pământ mobil, din care cauză s-a necesitat așezarea pe tălpi de beton armat, care intră în subsol, servesc la legarea coloanelor și măresc stabilitatea edificiului.

Calculul static al tuturor lucrărilor de beton armat conform prevederilor legii și în conformitate cu deciziunea noastră, de a avea o mai mare siguranță, s-a întocmit de d-l ing. inspector general A. Chiricuță, care a dat o supradimensionare la rândul său la coloane, grinzi și planșeurile de beton armat, pentru a da o mai mare rezistență edificiului și în urma faptului că este plasat pe o regiune vulcanică, supusă la cutremure de pământ.

Am găsit un izvor pe locul contemplat pentru amplasarea bucătăriei, din care cauză am plasat bucătăria și accesoriile în subsol. Din considerente de rentabilitate pentru viitor și pentru liniștea locatarilor hotelului mansarda, unde trebuia sălășluit personalul de serviciu, am transformat-o în et. 4, cu 25 de camere.”

În momentul prezentării raportului, clădirea hotelului era terminată “în roșu” și în ridicarea ei fusese investită suma de 6.350.702 lei, iar pentru terminarea, mobilarea și înzestrarea acestuia mai era necesară suma de 6 mil. lei.

Deși la adunarea generală din anul 1937 a fost prezentat un proiect de transformare al căminului grăniceresc, s-a hotărât să se ridice “un edificiu propriu, cu extensiune, un cămin modern și cuprinzător necesităților coproprietarilor țărani și intelectuali”, însă doar după încheierea lucrărilor la hotel.

Proiectul noului cămin a fost întocmit de către ing. arhitect E. Precop și cuprindea:

La subsol: cinci camere pentru personal, cu coridor, magazie și spații pentru spălat și călcat;

La parter: hol, vestibul cu cameră pentru portar și garderobă; dispensar medical cu antreu, sală de așteptare, camera medicului și cea pentru consultații;

⁶⁴ *Ibidem*, f. 68.

locuința administratorilor cu trei camere, antreu, bucătărie și cameră de alimente; locuința intendentului cu două camere, antreu, bucătărie și cameră de alimente; camere pentru: combustibil, zarzavat și cazanul de apă caldă;

La etajul I: hol și coridor; 17 camere de locuit; cameră pentru personal, baie unelte și WC-uri pentru bărbați și femei; sala de mese cu bucătărie, veselă, oficiu, sală de alimente și grup sanitar;

La etajul al doilea: hol și coridor; 17 camere de locuit; cameră pentru personal, baie unelte și WC-uri pentru bărbați și femei; dormitor comun pentru bolnavii – bărbați; dormitor comun pentru bolnavii – femei; două camere pentru personal; lavabou pentru bărbați, lavabou pentru femei și WC-uri domni și doamne;

La etajul al treilea: hol și coridor; două dormitoare comune pentru bărbați; patru dormitoare comune pentru femei; o sală de lectură; o sală de conversație; lavabou și WC pentru bărbați; lavabou și WC pentru femei.

Pentru ridicarea clădirii era necesară suma de 4.740.370 lei, iar pentru mobilarea acesteia suma de 2-2,5 mil. lei. Această lucrare urma să fie efectuată după definitivarea lucrărilor de la hotel și ar fi durat 3 ani. Finanțarea lucrării presupunea ca “pe lângă disponibilul în numerar, ce vom avea, să putem încopcia la aceasta și veniturile hotelului, deoarece principiul nostru a fost și trebuie să rămână ca principiu al viitoarelor conduceri ca să nu angajăm datorii, să nu atacăm fondul forestier și să finanțăm lucrările succesive pe măsura posibilităților.”⁶⁵

Pentru încheierea lucrărilor la hotel mai era necesară suma de 6 mil. lei, iar pentru construirea și înzestrarea căminului suma de 6,5 mil. lei, deci un total de 12,5 mil. lei, care urma să fie obținută din:

1. Excedentul bugetar din anul 1936	1.445.015 lei
2. Excedentul bugetar din anul 1937	1.789.089 lei
3. Exploatarea de gorun din Mocerș	2.000.000 lei
4. Exploatarea de gorun din Bozovici	1.000.000 lei
5. Exploatarea de gorun din Plavișevița	2.000.000 lei
6. Suma obținută din vânzarea ocupațiilor	1.700.000 lei
7. Valorizarea buștenilor de fag	2.200.000 lei
8. Valorizarea altor esențe la bușteni	500.000 lei
9. Venitul Pădurii Cerneț scadentă la exploatare	2.000.000 lei
10. Vărsămintele pe anul 1938 la fondul de pensie	460.000 lei
Total	15. 103 104 lei ⁶⁶

În hotel a fost instalat un ascensor pentru persoane, care suporta o greutate de 600 kg și avea o viteză de 0,75-0,80, și unul pentru alimente, care avea capacitatea de 30 kg, de către firma “Eliud” din Cluj, în schimbul sumei de 390 000 lei⁶⁷.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 115v-116.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 117-118.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 160.

În data de 21 iulie 1938, Consiliul de Administrație al Comunității de Avere a decis așezarea unei pietre comemorative în holul hotelului⁶⁸.

Firmele care s-au înscris la licitația pentru confecționarea mobilierului hotelului trebuia să îndeplinească următoarele condiții:

1. să facă dovada că erau firme înregistrate și nu erau în stare de faliment, judecată, neefectuarea sau efectuarea greșită a unei lucrări;
2. să facă dovada că aveau fabrică sau atelier propriu;
3. să facă dovada că au executat lucrări de proporții similare;
4. nu se admitea ca lucrarea adjudecată să fie predată fie parțial, fie integral unei alte persoane sau firme;
5. nu se admitea ca mobila să fie procurată de pe piață sau din magazin.

Comunitatea de Avere a împărțit toată furnitura în 6 părți:

1. lambriurile și interiorul restaurantului în stil românesc;
2. holul, serviciul telefonic, camera postului, cele 4 apartamente și salonul de la parter;
3. camerele pentru 2 persoane cu furnir de nuc;
4. camerele pentru 2 persoane cu furnir de stejar;
5. camerele pentru 1 persoană cu furnir de nuc;
6. camerele pentru 1 persoană cu furnir de stejar⁶⁹.

Consiliul de Administrație a adjudecat confecționarea lambriurilor restaurantului și salonului, a mobilei pentru salon, a patru mese și nouă fotolii firmei "Verbos" din Arad. Lambriurile aveau o înălțime de 1,5 m, costau 1.500 lei/m², minus rabatul de 2,5%, și în prețul lor erau cuprinse toate ușile necesare.

Firma "Laurențiu Lengyel" a confecționat mobilele din cele patru apartamente din penele de nuc, din cele 12 camere cu două paturi și din camerele cu un pat de la toate etajele din stejar.

Firma "Verbos și fii" a confecționat mobilele din camerele cu două paturi de la etajele II, III și IV⁷⁰.

În raportul adresat adunării generale a acționarilor din 16 martie 1940 erau enumerate lucrările efectuate până la cea dată:

1. clădirea propriu-zisă, în care erau cuprinse lucrările efectuate de ing. E. Precop și "Bozsák și Fiul", marmura, lemnul, dislocările de stânci ș. a.
2. instalațiile, caloriferul, apeductul, canalizarea, spălătoria mecanică, obiectele sanitare, motoarele și ascensoarele;
3. mobila, lenjeria și covoarele;
4. instalația electrică și corpurile de iluminat;
5. oglinzile și diferitele obiecte de inventar;

⁶⁸ *Ibidem*, f. 145.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 181.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 185.

6. cheltuielile diverse, precum: deplasări, dobânzi, onorarii ale experților, refacerea drumului și a parcelei din fața hotelului, planuri, autorizații, telefon, combustibil, transport de materiale ș. a.

Suma de 26.731.143 lei aprobată pentru construirea hotelului a fost depășită cu 295.784 lei la acea dată și mai trebuiau executate următoarele lucrări: instalarea unei mașini de gătit la subsol, un ventilator în bucătărie, masa de spălat, diferite robinete, mobilier pentru terasă și restaurant, oglinzi pentru restaurant, umbrele pentru terasă. De asemenea, mai erau necesare: 20-30 saltele de lână, 46 cuverturi pentru paturi și 36 bucăți sticle pentru toalete, o casă de bani, un birou mic în sala de lectură, tampoane de gumă pentru eliminarea zgomotelor făcute la închiderea și deschiderea ușilor, asfaltarea curții și parapetul din spatele hotelului⁷¹.

Consiliul de Administrație, în ședința din 4 februarie 1939, a hotărât ca publicitatea hotelului să se facă prin afișe, diferite publicații, reviste interne și internaționale, precum și prin radiofonie⁷².

În ziarul "Curierul Banatului", anunțul cuprindea toate facilitățile de care beneficiau turiștii care doreau să viziteze Hotelul Cerna: "Nou construit, situat în centrul stațiunii, construit ultramodern, camere de baie, apă caldă și rece, încălzire centrală, restaurant, sală de lectură, apartamente elegante, prețuri moderate, deschis permanent."⁷³

Ca recunoștință pentru participarea episcopului dr. Vasile Lăzărescu, care personal s-a deplasat la Băile Herculane în data de 4 septembrie 1937, unde a săvârșit sfințirea apei la punerea pietrei de temelie a hotelului și a târșosit lucrările, s-a decis achiziționarea unui rând de odăjdii arhieresti pentru capela episcopală din Caransebeș⁷⁴.

În timpul construirii hotelului, a mai fost nevoie, pentru alinierea terasei, de o suprafață de 26 m² teren, care a fost cedat în acest scop de către Ministerul Sănătății prin Administrația Stațiunii Băile Herculane. În schimbul terenului, s-a solicitat ca Comunitatea de Avere să realizeze, chiar în fața terasei hotelului, o scară de acces la drumul în serpentină care ducea spre "Crucea Albă" și spre Poiana Domogled. Lucrarea urma să aibă o diferență de nivel de 8,64 m, o înclinație de 100% și traseul în zigzag cu trei schimbări de direcție⁷⁵.

În luna martie 1945, proiectul căminului grăniceresc din Băile Herculane nu fusese abandonat, însă realizarea acestuia, datorită imposibilității de finanțare momentană și a lipsei materialului de construcție, a fost amânată "până când împrejurările vor fi mai favorabile."⁷⁶

⁷¹ *Ibidem*, reg. 1/1939-1940, f. 155v-156.

⁷² *Ibidem*, f. 6.

⁷³ "Curierul Banatului", Timișoara, 24 iunie 1939, an XIX, nr. 26, p. 2.

⁷⁴ D.J.A.N. Caraș-Severin, Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 1/1936-1938, f. 159v.

⁷⁵ Idem, Fond Direcțiunea Balneară Băile Herculane, dosar 3/1945-1946, f. 12-13.

⁷⁶ Idem, Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 1/1942-1946, f. 164.

În acest scop, în luna iulie 1946, Comitetul Provizoriu de Gestiune al Comunității de Avere a hotărât inițierea unor demersuri pe lângă Ministerul de Război și pe lângă Consiliul de Miniștri pentru a primi una din casele militare din Băile Herculane în care să fie amenajat un cămin încăpător “pentru ca populația nevoiașă să poată întrebuința efectele izvoarelor termale din stațiune.”⁷⁷

După 1948, primăriile erau cele care se ocupau de programarea locuitorilor din fosta graniță militară la Băile Herculane. Spre exemplu, în anul 1952, Sfatul Popular al comunei Crușovăț, prin secretarul organizației P.M.R., a înaintat Comunității de Avere tabelul nominal cu cei 20 de cetățeni din Cornea și Crușovăț programați a merge la băi în două serii: din 15 și din 25 mai⁷⁸.

Alături de Hotelul “Cerna” din Băile Herculane, trebuie amintită și achiziționarea Hotelului “Pomul Verde” din Caransebeș în anul 1942, contra sumei de 6 mil. lei⁷⁹.

“Hotelul Pomul Verde cu întreg inventarul și clădirile aparținătoare a devenit obiect de vânzare în Caransebeș. Văzând că obștea românească din oraș și din jur dădea o mare atenție, ca această proprietate de mare importanță în viața economică și socială a orașului de reședință grănicerească să devină un bun românesc, apoi văzând că nu se găsește societate sau particular român care să aducă acest imobil în patrimoniul românesc au hotărât să-l cumpere.”

Pe lângă suma de 6 milioane de lei, care a fost plătită pentru hotel, au mai fost achitate impozite în valoare de 866.485 lei și au fost efectuate “reparații indispensabile la edificiu, la cafenea, la restaurant, la bucătărie și la magazie în valoare de 1. 278. 960 lei”.

După investițiile arătate, urmau să fie efectuate lucrări de reparații și în interiorul hotelului⁸⁰.

Un an mai târziu, în luna august 1943, hotelul a continuat să fie exploatat în regie proprie, însă cafeneaua-restaurant și birtul economic au fost arendate pe un an lui Adam Budici din Caransebeș cu o arendă lunară de 15.000 lei pe lună⁸¹.

Așa cum s-a putut observa din cele prezentate, Comunitatea de Avere din Caransebeș a sprijinit constant dezvoltarea turismului pe teritoriul graniței bănățene, facilitând excursiile pentru cei interesați din afara teritoriului grăniceresc, dar mai ales implicându-se în trimiterea la băile termale de la Herculane a copărtașilor îndreptățiți la averea grănicerească comună.

Construirea unui edificiu, precum este Hotelul “Cerna” din Băile Herculane, a reprezentat apogeul politicii de investiții a instituției și a fost realizat într-o perioadă

⁷⁷ *Ibidem*, f. 67.

⁷⁸ D.J.A.N. Caraș-Severin, Fond Primăria comunei Crușovăț, dosar 24/1952, f. 6-7.

⁷⁹ D.J.A.N. Caraș-Severin, Fond Comunitatea de Avere Caransebeș, Inv. 720, reg. 1/1940-1943, f. 237.

⁸⁰ *Ibidem*, reg. 1/1942-1946, f. 38v.

⁸¹ *Ibidem*, f. 164.

de stabilitate financiară, reușind și în zilele noastre să fie o mărturie a ceea ce a reprezentat Comunitatea de Avere din Caransebeș pentru cele 94 de localități grănicerești situate între Marga și Orșova.

Résumé

La Communauté des Fortunes de Caransebes et l'activité touristique à l'ex-frontière militaire du Banat

La communauté des fortunes de l'ancien régiment roumain numéro 13 de Caransebeș (de la province Banat) a été fondée en 1879. Celle-ci a été créée après la suppression du régiment en 1872, lorsque, pour les services militaires rendus à l'empire, les gardes-frontières ont reçu en propriété presque 120.000 ha de pâturages, de forêts, de creux de montagnes et de terrain improductif desquelles les habitants des 94 localités du régiment bénéficiaient.

La communauté était dirigée par un comité et par une assemblée générale des représentants élus parmi les copropriétaires et les services forestières, le territoire étant partagé en 5 circonscriptions forestières: Ohababistra, Caransebeș, Teregoava, Bozovici et Orșova, coordonnées par un direction sylvicole ayant le siège à Caransebeș.

Les informations documentaires nous permettent d'affirmer que la communauté des fortunes de Caransebeș n'était pas limitée seulement à la gestion de la fortune possédée, mais elle s'est également impliquée dans la vie économique, sociale, culturelle, religieuse, dans le développement de l'enseignement ou des systèmes de communications, donc dans tous les aspects qui influençaient la vie des habitants des 94 localités de frontière situées sur la Vallée de Bistra, la Vallée de Timiș, la Vallée d'Almăj et la Vallée de Cerna, entre Marga et Orșova.

En ce qui concerne le développement du tourisme, la communauté était propriétaire d'un étendu domaine où prédominaient les montagnes et les zones montagneuse qui incluait les fameuses centres de vilégiature Băile Herculane, la Petite Montagne, la Montagne de Semenici, Poiana Mărului.

Băile Herculane avait une signification différente, les gardes-frontières bénéficiant du traitement et du logement, droits qui ont survécu aussi après 1872 grâce à la communauté des fortunes de Caransebeș.

L'institution a encouragé les excursions, qu'elles soient pour études ou pour le relâche, et a accordé des facilités pour ceux qui désiraient se construire des cabanes ou les équipaient afin de les rendre plus confortables.

On peut conclure que de toutes les investissements faits par la communauté, le plus important étant la construction de l'Hôtel Cerna de Băile Herculane, prouvent pleinement la puissance financière de l'institution.